

Osallistuva budjetointi - toimintamalli yhdessä tekemiseen

Päivi Vuokila-Oikkonen ITU2-projekti

Osallistuva budjetointi (eng. participatory budgeting) kehitettiin Brasiliassa, miljoonan asukkaan Porto Alegren kaupungissa vuonna 1989 ja se on tällä hetkellä käytössä maailmanlaajuisesti. Toimintamallin käyttöä päätöksenteossa ajoivat kansalaisliikkeet ja poliitikot. Osallistuvan budjetoinnin tavoitteena oli parantaa köyhien asuinalueiden asukkaiden hyvinvointi ja poistaa eriarvoisuutta kansalaisten ja asuinalueiden välillä. Porto Alegressa osallistuvasta budjetoinnista kasvoi vuosittainen päätöksentekoa ohjaava prosessi ja kaupungin esimerkin myötä se levisi satoihin kaupunkeihin Brasiliassa ja muualla latinalaisessa Amerikassa. Osallistuva budjetointi on nostettu kaupunkipolitiikan hyväksi käytännöksi myös Maailman Pankin, Maailman Sosiaalifoorumin ja EU:n toimesta. Parhaimmillaan osallistuva budjetointi edistää alueellisten toimijoiden sitoutumista alueensa ja käyttämiensä palveluiden kehittämiseen. Sen tavoitteena on demokratian toteutuminen, viranomaisvalmistelun ja poliittisen päätöksenteon avoimuuden ja läpinäkyvyyden lisääminen.

Osallistuvan budjetoinnin prosessi on tärkeää suunnitella ja valmistella huolellisesti. Osallistumiselle asettaa usein haasteita se, että asukkaat tarkastelevat asuinalueensa asioista eri näkökulmista kuin päättäjät. Tämä voidaan nähdä myös uusien mahdollisuuksien tarjoavana tilanteena, jolloin kokemuksellista tietoa ja asiantuntijaosaamista yhdistetään. Luottamushenkilöt, viranomaiset, kansalaistoimijat ja erityisesti asukkaat otetaan mukaan heti suunnitteluprosessin alusta alkaen. Erityisesti on huomioitava, että kaikki osallistujan ymmärtävät mistä toiminnasta on kyse ja minkälaisilla periaatteilla ja pelisäännöillä toimintaan osallistutaan. Demokraattisena ja ihmisiä mukaan ottavana prosessina osallistuva budjetointi tarkoittaa, että tietyn yhteisön jäsenet pääsevät suoraan vaikuttamaan siihen miten osa yhteisön taloudellisia resursseja käytetään. Prosessiin kuuluu läheisesti avoin keskustelu, budjetin avoimuus ja sen ymmärrettävä esittäminen.

Osallistuvalla toimintatavalla uutta (myöh. ITU2) – projektin rahoittaa ESR, sen hallinnoija Oulun diakonissalaitos ja osatoteuttajat ovat Diakonia-ammattikorkeakoulu ja Oulun kaupunki. Hankkeen yhtenä tavoitteena on rakentaa Rajakylän ympäristöstä rauhallisempaa, viihtyisämpää ja hyvinvointia edistävää ympäristöä osallistuvan budjetoinnin avulla. Osa ITU2- hankkeen työntekijöistä teki benchmarking-matkan Manchesteriin vuonna 2017, jossa osallistuvasta budjetoinnista on runsaasti kokemusta ja kaupunkia on kehitetty sen avulla. Lisäksi keväällä 2018 perehdyttiin osallistuvan budjetoinnin menetelmään kirjallisuudesta, tutustumiskäynnillä Tesoman malliin Tampereella ja kirjoittamalla artikkelin Ratkes – lehteen (Vuokila-Oikkonen P., Hyväri S., & Kittilä E. 2018. Osallistuva budjetointi asukkaiden yhteisöllisyyden ja paikallisen kehittämisen menetelmänä – esimerkkinä Oulun Rajakylän kokeilu. Ratkes, Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen kulttuurin lehti 2/2018, 48-53.)

Konkreettisesti ITU2- hankkeessa käynnistettiin vuonna 2018 osallistuvan budjetoinnin kokeilu Rajakylässä. Ajateltiin, että asukkaat saavat konkreettisen mahdollisuuden päättää itse alueen hyödyksi suunnattavien resurssien käytöstä. Osallistuvaa budjetointia markkinoitiin ja sen toteuttamismahdollisuuksista arvioitiin yhdessä asukkaiden kanssa. Rajakylän asukkaiden kokemusten mukaan asukkailla on käyttämättömiä mahdollisuuksia, mutta toisaalta palveluiden (sotepalvelut) loppuminen on syönyt motivaatiota osallistua. Kaikesta huolimatta asukkaiden kokemus oli, että osallistuva budjetointi tarjoaa monia mahdollisuuksia. Asukkaat saavat mielekästä tekemistä ja toiminta sisällään lisää asuinalueen viihtyvyyttä ja turvallisuutta. Osallistuvaan budjetoinnin kokeiluun tunnistettiin liittyvän riskejä. Riskejä ovat osallistujien puute ja vähäisyys sekä passiivisuus.

Toukokuussa 2018 olimme Rajakylän ostoskeskuksen torilla ja keräsimme asukkaiden ideoita muutettavista kohteista Rajakylässä. Asukkaat kertoivat ja kirjasivat ajatuksiaan. Lisäksi keräsimme Rajakylän olohuoneella asukkaiden näkemyksiä. Kerätystä tiedosta teimme koosteen, mitä Rajakylässä halutaan muuttaa. Prosessin aikana Rajakylän asukkaat päätyivät ostoskeskuksen, sen ympäristön ja Röllimetsän muodonmuutokseen. Alkuperäisenä ajatuksena ja hankehakemuksen mukaan Oulun kaupungin vastuulla oli ollut varata rahoitus kokeilua varten, asia ei kuitenkaan edennyt suunnitelmiamme mukaisesti. Oulun kaupungissa oli kuitenkin päädytty kokeilemaan osallistuvan budjetoinnin mallia omalla tavallaan. Päädyimme olemaan osa kyseistä pilottia ja osallistua Oulun kaupungin järjestämään kilpailuun.

Lokakuussa 2018 järjestimme kolme työpajaa, jossa palvelumuotoilun keinoin (kuva1 ja 2) suunnittelimme Röllimetsän muutosta, annoimme asialle nimeksi Rölli puiston kasvojen kohotus.

Kuva 1: suunnittelua palvelumuotoilun keinoin

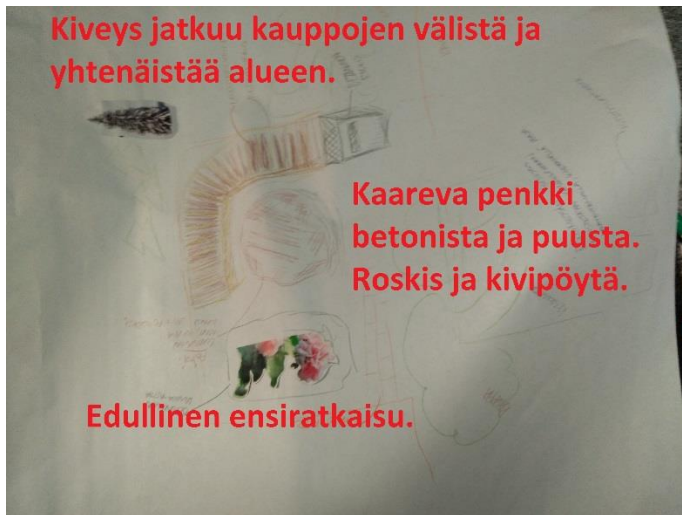
Kuva 2: suunnittelua palvelumuotoilun keinoin

Työpajoissa saimme suunniteltua Röllipuiston kokonaisuuden (kuvat 3 ja 4) ja pilkottua toteutuksen prosessiksi. Oulun kaupungin budjetti oli 10 000€, jonka jakamisesta osiin olimme myös kuulleet. Suunnitelimme siis kokonaisuuden huomioiden budjetin.

Röllimetsän kasvojenkohotus

Kuva 3: Röllimetsän kasvojenkohotus

Kuva 4: Röllimetsän kasvojenkohotus

Oulun kaupungin prosessiin liityimme mukaan ja olimme yksi äänestyksen kohde. Äänestyksen jälkeen Röllimetsä -ehdotus sai toiseksi eniten ääniä ja 4500€ idean käytännön toteuttamiseksi ennen vuoden vaihdetta. Yhteisöllisyys ja mahdollisuus osallistua päätöksen tekoon ovat olleet kaikille ja erityisesti Rajakylän asukkaille merkityksellisiä ja arvokkaita kokemuksia. Seuraavaksi Röllipuiston muuttuminen lähtee harvennushakkuusta ja etenee prosessina vuodelle 2019.